

YOL KARDEŞLİĞİ - MUSAHIPLİK ÜZERİNE

YOL KARDEŞLİĞİ - MUSAHIPLİK ÜZERİNE

Değerli canlar

Alevilik, yol bir, sürek bin bir, Hak bir, Hak'ka giden yollar bin bir diyen, kendi içinde çok sesliği barındıran, farklılıklara izin veren demokratik bir anlayışa sahiptir. Bu yolun sürdürülüşünde biçimsel bazı farklılıklar vardır ama bunlar öz olarak bir birlerine benzerler. Bu yüzden kendi yöremizde gördüklerimle, okuduklarımı harmanlayıp aklımın erdiği kadarıyla musahipliği kısaca anlatmak istiyorum. Sosyal bir konuyu anlatırken, kesin, mutlak yargılarda bulunmaktansa bir ihtiyat payı bırakması gerektiğini düşünürüm. Bu yüzden böyle bir anlatım yolu seçtim.

Musahipliği anlatmaya geçmeden önce, ikrar cemini anlamak, bunun diğer cemlerle farklılıklarını kısaca belirlemek gerekir; bu ceme Musahip cemi, görgü cemi, ikrar cemi dendiği de oluyor. Alevi kültüründe cem yapmak yerine genellikle cem birlemek, cem olmak tabiri kullanılır.

Alevi öğretisinin gelecek kuşaklara aktarılmasının, bu inancın yaşanmasının temeli muhabbete dayanır. Muhabbet bu yaşamda önemlidir. Nesimi bir nefesinde bunu vurgularcasına “Gerçek aslımız sorarsan / Biz muhabbetten geliriz / Kabdan kaba süzülürüz / Aşk ile hâsıl oluruz” der. Aleviler muhabbet emek için toplanıp, bir araya gelmelerine de, “cem olmak” derler. “Üç can bir cem” sözü bunu anlatır. Bir Alevi nefesinde “Akdeniz dibinde1 bir cem uğradım / Oturmuş üç kişi bir mana söyler/ Muret Allah dedim darına durdum / Ali'nin kurduğu erkânı söyler” der. Muhabbet cemlerinde gündeme gelen her konu enine boyuna konuşulur; öyle ki burada bir nefes incelenip onun yetkinleşmesi için bazı sözleri bile değiştirilir2. Muhabbetin önemini vurgulamak için, “Muhammed muhabbetten hâsıl oldu” derler.3

Muhabbet cemleri, Abdal Musa cemleri gibi, o yaşam alanında bulunan isteyen herkesin katılabildiği cemlerdir; Hıdırellez (Hıdır İlyas) cemleri, Nevruz cemleri de bunlar gibidir, o yaşam alanındaki isteyen herkesin katıldığı cemlerdir. Muhabbet Cemlerinde 12 Hizmetin tümü yürütülmez, böyle bir koşul yoktur. Üç kişi cem olup muhabbet ederken aşka gelip saz çalabilirler, semah da dönerler, dem de alabilirler ama bu cemdeki12 hizmetin tümünün yapılması (yürütülmesi) gerektiği anlamına gelmez. Burada muhabbet ağırlıklıdır, bir dedenin bu muhabbette bulunması şartı da yoktur. Örneğin köye gelen bir muhabbet ehlinin, bir ozanın, bir dedenin başında toplanılıp (cem olunup) muhabbet edilir.

Abdal Musa cemleri ile Hıdır Ellez cemleri, o yaşam alanında bulunan, ceme katılmayı arzulayan her canın ceme katılabileceği cemlerdir. Bu cemlerde (örneğin Abdal Musa cemlerinde) on iki hizmet yürütülür. Muhabbet ceminden önemli bir farkı budur. Bu cemlere daha çok “Birlik Cemi” denir; Abdal Musa Cemi, Hıdır Ellez Cemi, Navruz Cemi hep birlik cemi olarak düşünülebilir. Bu cemlere o yaşam alanında olan isteyen herkes katılabilir, bu cemlerde on iki hizmet yürütülür.

Burada “Adak Cemlerini” ayrı bir kategoride değerlendirip şöyle diye biliriz. Adak Cemleri adağı olan canların niyetine bağlı olarak masrafını onların karşıladığı cemlerdir. Öz olarak “Birlik Cemine” benzerler. Alevilikte birlik, bir olmak önemlidir. Bir nefesimiz “Şimdi Hakkı birleşmişim özümde evvel iki bildiğime ağlarım.” der.

“Görgü cemleri” yada “ikrar cemleri” diye bilinen cemlerin, diğer cemlerden farkı, -bu cemlere- görgüden geçip, ikrar verip yola girmeyenlerin bu cemlere alınmıyor olmasıdır. Yola girmenin gereği, ikrar verip görgüden geçmektir zaten. Görgü cemleri senede bir yada gerek oldukça yapılırlar. Bu cemlerde on iki hizmette yürütülür ama bu cemlerin asıl amacı görgüye girecek, musahip olmak isteyen canların durumunun görüşüldüğü cemlerdir. Görgü demek cemdeki canların durumun görüşülmesi demektir, gerekiyorsa kişilerin yargılanması da burada yapılır. Bu görgüden geçip ikrar vermeyenler yola alınmazlar. Görgüden geçip ikrar veren çiftler bir biriyle musahip olurlar. Bu süreç kısaca şöyledir.⁴

Bu kısa bilgilerden sonra musahipliğin anlatılması bahsine geçebiliriz.

Benim bildiğim kadarıyla ya da bizim Emlek yöresinde görüp dinlediğim kadarıyla söylüyorum: Yola girmemiş olan ama Aleviliği seven canlara muhip⁵ denir. Evlenme çağına gelmiş genç bir can, her hangi bir hizmet ettiğinde dede ona “gülbenk” verirken “başın iki, ayağın dört olsun” der, bu o cana artık evlenme zamanının geldiğini, evlenmeye niyetlenmesini belirten bir duadır. Evlenmiş olan muhipler⁶ ise, kendilerine uygun gördükleri bir yol kardeşi çift bulup, yola girmek istediklerinde, önce kendilerine bu yolculukta önderlik edecek bir rehber bulurlar. Rehber daha önceden yola girmiş, bu yolun gereklerini, işleğini bilen olgun bir kişidir. Rehber birbiriyle musahip olmak isteyen bu çiftleri (bu dört canı), bir eğitimden geçirerek, ikrar Cem'ine hazırlar; ikrar cemine hazırlık cemin masraflarının karşılanmasını da kapsar. İkrar Cem'i toplanınca, rehber yola girecek bu dört canı yanına alarak -hatta onların yakalarından tutarak- meydana gelir, dedenin karşısına dizilirler; yola girecek dört canın gözleri bağlıdır. Yola girecek dört kişidir ama meydanda beş kişi bulunur⁷; "beşi bir

yerde" deyiminin buradan çıktığını sanıyorum⁸. "Tarikatta tek başına yol almak isteyen bir talip pek hoş karşılanmaz" denmesi bunlardan dolaydır diye

düşünüyorum. Yola dört can girecektir ama meydana gelen beş kişidir; çünkü yola girecek dört kişiyi meydana getiren, buna hazırlayan rehber öncede yola girmiş bir kişidir. Pir Sultan bunu anlatan deyişlerinde “Dört kardeşiz bir gömlekte yatarız / Gömlek birdir bir vücuda çatarız / Kendimizi ateşlere atarız / Ateş nedir duman nedir köz (kül) nedir” derken yada başka bir deyişinde “Dört can bir kalıp olunca / Menzil bi- nihayettir” derken sanırım bunu anlatıyordu. Yola girecek canların yola alınıp alınmamasını dede canlara sorar, Cem olan canlar buna olur verirse o canlar yola alınırlar. Bu yüzden "Halka makbul olmadan Hakka makbul olunmaz" denir. Yola girmek isteyen, ikrar verip birbirleriyle musahip olma niyetini belirten canlara dede yolun zorluklarını anlatır, bir daha düşünmeleri, kesin karar vermeleri için onları dışarıya çıkartır. O canlar tekrar gelip de bu niyetini belirtince, dede bu defa cemde hazır bulana canlara bu canlar yolumuza girmek istiyorlar bu canları nice bilirsiniz, bu canlar bu yolunun yükünü taşıya bilirler mi diye cemde hazır buluna canlara sorar. Cemdeki canlardan bir ihtiraz gelmeyip “Allah eyvallah” diye kabul ifadesinde bulunurlarsa o dört canın gözleri açılır yola kabul edilirler. Yola kabul edilen bu dört can bir birleriyle yol kardeşi, musahip olurlar. Bu canlar ceme geldiklerinde gözleri bağlıdır, yola alınmasına karar verilince göz bağları çözülür. Göz bağlarının çözülmesi iki anlamada gelir; bu canların gözleri açılınca o canlar hem orda bulunan cem erenlerini göreceklendir hem de yeni girdikleri manevi dünyanın gerçeklerini göreceklendir.

Süreğimize göre, Kızılbaş yola girince, eski hayatını geride bırakıp, yeni bir hayata başlamıştır. Yol dilinde buna “ölmeden önce ölmek”, yeniden yeni bir hayata doğmak denir. Bu anlayıştan dolayı, bazı ozanlar nefeslerinde -yola girdiği yaşı belirterek- şu yaşımda anamdan doğdum diye bunu belirtirler. Ölmeden önce ölüp, yeni bir yola giren talibin geçmişi önemli değildir. O ölmeden önce ölüp, yeniden, yeni bir hayata doğmuştur, bu yola talip olmuştur artık. Bu yüzden gerek Edip Harabi, gerekse Hilmi Dede baba gibi bazı şahsiyetler için geçmişte şuydu buydu denildiğini çok duyuyorum ama buna üzülüyorum. Kızılbaş doğulmaz, Kızılbaş olunur. Kızılbaş olduktan sonrada, o yoldan dönülmez, o hayat öyle bir çizgide onurluca noktalanıp, kafes ya da kalıbı eskitince "can kafesten uçup gider". Yoldan dönen yada yola ters gelecek bir davranışta bulunan kişi düşkün sayılıp dışlanır. Bu yolda konu böyledir. Böyle algılanır.

Yola girmiş kişilerin durumları, ikrar cemi yada görgü cemi denen bu cemlerde görüşülür. Her dede görgüden geçirip yola aldığı taliplerini her yıl görüp görgüden geçirmek durumundadır. Dede yola aldığı taliplerinden sorumludur. Kişi burada (görgü ceminde) dara çekilip görgü ceminde yargılanır. Bu ince bir yoldur, uzun ayrıntıya girmek bu yazının kapsamını aşar. İnternet üzerinde, yada derneklerde yapılan tartışmalara bakınca, bu muhabbetler için bir iki

noktaya daha değinmek istiyorum. Alevi- Kızılbaş süreğinde her şey canlıdır⁹, bir süreklilik içerisindedir. Kişi yükselir de alçalır da. Bu yüzden Hatayi bir nefesinde

“hayat merdivenlidir” der, inişleri çıkışları vardır.

Hacı Bektaş Çelebilerden biri ise bir deyişinde (Emlek yöresinde bu deyişlere “mürşit malı” derler) "Kişi ayarından düşer mi düşer" diyor. Yani yola giren bir can, bozulup ayarından düşerse yani yoldan çıkarsa, bunu düşkün eder toplumdan dışlarlar. Düşkünlük idam değildir. Amaç o canı yeniden yola kazanmak için onu zorlamaktır. Hacı Bektaş'ın Velayet namesini okurken, birde bu gözle okuyun, birçok ulu kişinin bir zamanlar yanlış bir yolda olduğunun – ham olduğunu, sonrada değiştiğinin öyküsü vardır orada. Örneğin Hacı Bektaş'ın taşıyan çoban Ağkeşişin bir yıl domuzcuklarını güder köyüne gelince ayıdır (gerçeği anlar), sonrada ünlü bir derviş olur¹⁰. Yine Cam şihî (Çamı yeşerten şeyh) diye bilinen Bostancı Baba öyküsü de böyledir¹¹. Bu yüzden Kızılbaşlıkta kutlu doğumlar yoktur¹². Yol vardır, yola girmek vardır. Yol oğlu kâmile yoldaş olmak vardır. Yorulup yollarda koymaz inşallah diye deyişler düvazlar söylenmesi bunlardandır sanırım. Yola giren canların kadın yâda erkek olduğu fark etmez, kadınlarda erkeklerle bir can olur birlikte yola girerler¹³. Yola girmede, musahip olmada zenginlik yâda yoksulluk asla söz konusu değildir; bunun yoksul zengin dayanışmasıyla bir ilişkisi asla mı asla yoktur. Bunun böyle algılanması da, böyle anlatılması da, bu yolun gerçeğine uygun değildir. Vakti zamanında Medine'de, Medineli yerliler ile göçmenlerin eşleştirilip, bir birleriyle dayanışmalarının sağlanmaya çalışılması, bu açılardan buna benzemez. Buda güzel bir şeydir, ama bunlar birbirlerinden farklıdır. Benzerliği aynı diye göstermeye kalkan adama lisanî münasiple, “İmam Ali, Hz. Muhammed'in hangi eşiyle musahip oldu” diye sorarlar. Ayrıca musahip olan canların çocukları yedi göbek bir birlerinin çocuklarıyla evlenemezler; öyle musahip kızıyla evlenmek Kızılbaşlıkta – Alevilikte asla mı asla yoktur; olamazda. Filozoflar "Şeytan ayrıntıda gizlidir" derlermiş, bunları bir birlerine karıştırmamak gerekir. Her şey kendi içinde, kendi bütünlüğünde güzeldir. Bazı güzellikleri karıştırmamanın, birbirine bulamanın gereği yoktur. Konu buraya gelince şunu da vurgulayıp üzerinde düşünmek gerekir, eğer musahiplik orda başlamış olsaydı, imamların da musahibi olurdu; İmam Hüseyin'in, İmam Hasanın yada İmam Cafer'in musahibi olduğunu hiç duyulmuş yada konuşulmuş bir şey değildir.

Aşkî muhabbetlerimle.

Rıza Aydın.